

СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

Агропромисловий комплекс України з його базовою складовою, сільським господарством, є системоутворюючим в національній економіці, формує засади збереження суверенності держави – продовольчу та у визначених межах економічну, екологічну та енергетичну безпеку, забезпечує розвиток технологічно пов'язаних галузей національної економіки та формує соціально-економічні основи розвитку сільських територій. В останні десятиліття продовольча безпека набула світового визнання. Окрім стабільного забезпечення населення країни якісним, безпечним, доступним продовольством, аграрний сектор України безперечно спроможний на вагомий внесок у вирішення світової проблеми голоду.

Отже, актуальним питанням є забезпечення глобальної продовольчої безпеки. З цією проблемою стикаються і генетики, і постачальники насіння, добрив та засобів захисту рослин, і виробники сільськогосподарської техніки, які витрачають мільйони доларів на інновації, що забезпечать ріст продуктивності в аграрній галузі. У ході проведених нами досліджень, на сьогодні перед аграріями світу поставлено завдання нагодувати у 2050 р. 9,1 млрд. чоловік, а це на 2,5 млрд. чоловік більше ніж на початок 2013 р. (прогнозується за рахунок країн, що розвиваються).

Стабільне виробництво продуктів харчування, доступність їх отримання та споживання за рахунок власного виробництва та імпорту є однією із ключових функцій держави кожної окремої країни. На нашу думку, тільки держава може правильно подбати про запаси продовольства, використовуючи механізми підтримки виробників основних продуктів харчування, регулювання експорту і митно-тарифної політики. Проте, на даному етапі є також певні труднощі. Розподіл відповідальності щодо забезпечення національної безпеки і продовольчої безпеки, як її складової відповідно між гілками влади та посадовими особами, не урегульовано ні на законодавчому рівні ні Конституцією. Одним з найважливіших законодавчих актів є Закон України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» від 18 жовтня 2005 р. Він закріплює гарантію продовольчої безпеки на рівні стратегічної мети аграрної політики. А також більш конкретні механізми забезпечення продовольчої безпеки описані Законом України «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24 червня 2004 р. Вхідження України до світового економічного простору, посилення процесів глобалізації, лібералізації торгівлі, на нашу думку, вимагають адаптації до нових та постійно змінних умов, а відповідно – подальшого удосконалення аграрної політики.

Згідно Закону України «Про основи національної безпеки» ще з 2003 р. визначено основні загрози продовольчій безпеці країни, незбалансоване споживання продуктів харчування населенням; низький рівень споживання продуктів тваринного походження; висока частка витрат домогосподарства на продукти харчування у структурі загальних витрат; висока диференціація вартості харчування за соціальними групами; низька ємність внутрішнього ринку за окремими продуктами; сировинний характер експорту сільськогосподарської продукції; зростання цін на сільськогосподарську продукцію на внутрішньому ринку; відсутність контролю за безпечністю продуктів харчування. Вхідження України до світового економічного простору, посилення процесів

глобалізації, лібералізації торгівлі, на нашу думку, вимагають адаптації до нових та постійно змінних умов, а відповідно – подальшого удосконалення аграрної політики.

Іншою проблемою, на нашу думку є зниження рівня продовольчої безпеки України. Так, за калорійністю та якісним складом раціону харчування Україна перейшла від рівня розвинених країн (3300–3800 ккал) до межі продовольчої безпеки (2500 ккал), а за споживанням протеїнів тваринного походження опинилася нижче цієї межі, оскільки 30,0 % продуктів тваринництва є у дефіциті. Найбільше відставання від норм, наприклад у 2010 р., спостерігалось по молоку і м'ясопродуктах – на 46,0 %, плодах, ягодах та винограду – на 46,0 %. З іншого боку картопля, хлібопродукти та олія споживаються понад норму. Таким чином, можна зробити висновок, що харчування є незбалансованим. Частка витрат домогосподарств на продукти харчування досить висока. Так, у 2009 р. сукупні витрати домогосподарств на харчування становили 52,0 % при граничному показникові 60,0 %. Разом з тим слід зазначити, що порівняно з країнами, що розвиваються та за показником виробництва зерна на душу населення (понад 1 т порівняно із світовим показником 450 кг) Україна має непоганий потенціал у забезпеченні продовольчої безпеки.

Продовольча безпека згідно із Законом України «Про державну підтримку сільського господарства України» визначається як захищеність життєвих інтересів людини, яка виражається у гарантуванні державою безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності. Проте, в Україні ще не сформована належна інституційна база для формування стійкого балансу виробництва і розподілу продовольства в суспільстві, а це значно обмежує регулятивні можливості державних інститутів на відповідних ринках. На нашу думку, цю проблему в Україні можна вирішити шляхом прийняття Закону «Про продовольчу безпеку», де буде чітко окреслено повноваження органів державного управління у сфері продовольчої безпеки, заходи зі створення та зберігання стратегічних запасів продовольства тощо.

Іншою, на наш погляд, основною проблемою, яка є на сьогодні, коли більшість населення не може собі дозволити побавитися свіжими фруктами та овочами взимку, а м'ясом взагалі круглий рік. Зарплатня не встигає за ростом цін на продовольство. Саме тому ми повинні робити акценти не на фізичній доступності продуктів харчування, а скоріше на економічній. На даному етапі, необхідно відновлювати і розвивати вітчизняне виробництво продуктів харчування та сировини. А також обов'язково контролювати підтримання фізичної та економічної доступності безпечних продуктів харчування згідно з нормами. Різке подорожчання продовольства у світі негативно впливає на рівень цін на продукти харчування і в Україні. Проте й відкриває нові можливості для експортно-орієнтованих галузей, таких як рослинництво та переробка. На наш погляд, механізми державного регулювання повинні бути достатньо гнучкими, щоб захищати вітчизняних виробників продовольства та не перечити вимогами СОТ. Тобто допустимі заходи для захисту вітчизняних виробників шляхом мит і тарифів на імпорт продовольства. Необхідно також посилити державний контроль за моніторингом балансу продовольства, щоб запобігти втратам від обмеження експорту.

Основними завданнями державних органів управління є своєчасне прогнозування та виявлення загроз продовольчій безпеці, мінімізація їх негативних наслідків за рахунок стратегічних запасів продовольства. На нашу думку, слід створити комплексну систему спостережень, збору, обробки, систематизації та аналізу інформації щодо виробництва, управління запасами і постачання продовольства, якості і безпеки харчових продуктів, споживання продовольства та харчування населення.

Також альтернативою вирішення глобальної продовольчої проблеми є розвиток технології і реалізація концепції стійкого розвитку продовольства. На практиці ж ні

традиційні методи ведення сільського господарства, ні існуючий механізм розподілу продовольства, ні альтернативне землеробство не дають змоги повною мірою забезпечити зростаючі світові потреби в продовольстві. Міжнародна торгівля продовольством, як і продовольча гуманітарна допомога, не здатні при існуючому світовому економічному порядку забезпечити продовольчу безпеку у світі, але все ж таки вони сприяють її підвищенню в окремих країнах. На нашу думку, поєднання впливу різних чинників на кожному рівні об'єктивно зумовлює вибір стратегії забезпечення продовольчої безпеки.

Стратегія розвитку аграрного сектору економіки України спрямована на формування ефективного соціально спрямованого сектору економіки держави, здатного задовольнити потреби внутрішнього ринку та забезпечити провідні позиції на світовому ринку сільськогосподарської продукції та продовольства на основі закріплення його багатокладності, що на даному етапі розвитку вимагає пріоритету формування різних категорій господарств (селоутворюючих господарств), власники яких проживають у сільській місцевості, поєднують право на землю із працею на ній, а також – власні економічні інтереси із соціальною відповідальністю перед громадою. Дана стратегія створена для ефективного розвитку аграрного сектору на основі єдності економічних, соціальних та екологічних інтересів суспільства для стабільного забезпечення населення країни якісним, безпечним, доступним продовольством та промисловістю сільськогосподарською сировиною.

На нашу думку, пріоритетними напрями досягнення стратегічних цілей забезпечення продовольчої безпеки держави є:

- 1) формування стратегічних продовольчих запасів держави;
- 2) забезпечення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції та продовольства відповідно до вимог продовольчої безпеки та можливості реалізації експортного потенціалу;
- 3) забезпечення якості та безпечності сільськогосподарської сировини та харчових продуктів, дотримання вимог до їх виробництва:
 - удосконалення системи сертифікації виробництв та стандартизації продукції сільського господарства, максимальне охоплення системами управління якістю та безпечністю підприємств переробної та харчової промисловості;
 - формування мережі лабораторій для визначення якості сільськогосподарської продукції та продовольства;
 - делегування частини повноважень із контролю відповідності стандартам сільськогосподарської продукції та продовольства саморегульованим об'єднанням на основі взаємовідповідальності.
- 4) створення системи логістики і забійних пунктів живої худоби та птиці, інших елементів ринкової інфраструктури для дрібних господарств;
- 5) моніторинг та прогнозування ринку сільськогосподарської продукції та продовольства, реагування на ринкові ризики.

Список використаних джерел:

1. Гойчук О.І. Продовольча безпека: структура, рівні та критерії забезпечення / О.І. Гойчук // Загальні проблеми економіки. – 2003. – № 12. – С. 12-18.
2. Лукінов І.І. Про стратегію трансформування АПК та забезпечення продовольчої безпеки України / І.І. Лукінов, П.Т. Саблук // Економіка України. – 2000. – № 9. – С. 62-81.